



Tétényi Pál (1929–2024)

Tétényi Pál kémikus akadémikus elhunyt 2024. szeptember 8-án, 95. évében. Tudós kutató volt, aki kutatásait elsősorban a fém-organikus kémia, az adszorpció jelensége és a szerves katalízis területén folytatta. Tudományszervező volt, aki alkotóan járult hozzá a hazai kutatóintézet-hálózat kialakításához. Tudomány-politikus volt, aki ebben a minőségben inkább a tudományra, mint a politikára helyezte a hangsúlyt.

Tétényi Pál 1929. október 3-án született Budapesten. Életének első 15 évét, különösen pedig középiskolás életét nagyban meghatározta a Horthy-korszak diszkriminatív politikája. Amikor az 1939-es zsidóellenes törvénykezés az egyetemeken érvényesített *numerus clausus*hoz hasonló szellemű korlátozásokat vezetett be a középiskolákban, Tétényi szerencsésen az egykori legendás Berzsenyi Gimnáziumban szervezett zsidó osztályban tanulhatott. A Berzsenyi egészen 1944 áprilisáig igyekezett zsidó tanulóinak is, amennyire lehetett, normális tanulási lehetőségeket biztosítani. A jelenlegi Berzsenyi Gimnázium honlapja Tétényi Pált is felsorolja a később híressé vált tanulói között.

Egyetemi tanulmányait a Budapesti Műszaki Egyetemen kezdte vegyészmérnök-hallgatóként, majd a Lomonoszov Moszkvai Állami Egyetem Kémiai Karán folytatta, ahol 1954-ben kapott kutató kémikus oklevelet. A következő 3 évben ugyanezen a karon a Szerves Katalízis tanszéken vett részt posztgraduális képzésben és kutatásban – ún. aspirantúra keretében –, és lett 1957-ben a kémiai tudomány kandidátusa (a mai PhD ekvivalense). Tanulmányai Alekszej A. Balangyin professzor volt rá a legnagyobb hatással, aki legfontosabb elméleti eredményeit a katalízis mechanizmusának úttörő molekuláris tárgyalásában érte el. Balangyin egyre magasabb egyetemi tisztségeket töltött be, miközben pályáját három esetben is koholt vádakon alapuló letartóztatása és elítélése szakította meg. Balangyin dékánása és egyik letartóztatása Tétényi moszkvai tanulmányai idején történt. Tétényi később hosszabb tanulmányúton volt a Glasgow-i Egyetemen.

Tétényi Pál hazai tudományos kutatásait az MTA Központi Kémiai Kutatóintézetében kezdte, és egész tudományos pályafutása az egykori akadémiai intézethálózatához kötődött. Az egykori MTA Izotópkutató Intézet igazgatójaként töltött sok évet, majd annak utódintézeteiben dolgozott tudományos tanácsadóként, kutatóprofesszorként. Az egykori József Attila Tudományegyetemen oktatott címzetes egyetemi tanárként. 1970-ben – a mai gyakorlatból visszatekintve nagyon fiatalon – lett az MTA levelező tagja, 1979-ben rendes tagja. A különböző periódusokban betöltött tudománypolitikai tisztségei közül megemlítem a következőket: az MTA főtitkárhelyettese, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság (államtitkár-rangú) elnöke, az Országos Atomenergia Bizottság elnöke, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének alelnöke, a Kossuth- és Állami Díj Bizottság alelnöke. Néhány további tisztsége: a Minisztertanács Tudománypolitikai Bizottságának titkára, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának tagja, a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Tudományos, Kulturális és Közoktatási Osztályának vezetője. Állami és párttisztségeiről 60. születésnapja alkalmával lemondott. Akadémikusként aktív élete végéig érdekklődött a tudománypolitika iránt.

Akadémiai Díjat, Állami Díjat (ezt két kiváló fiatalabb munkatársával, Gucci Lászlóval és Paál Zoltánnal megosztva), több további állami kitüntetést kapott, valamint fővárosi és kerületi elismerést. A Svéd Királyi Mérnökakadémia külföldi tagjává vá-



FOTO: MTA-HU

lasztotta, a Pannon Egyetem tiszteletbeli doktorsággal ismerte el érdemeit.

Sokkal hosszabb méltatásban lehetne tudományos kutatásait, összes tisztségét és kitüntetését felsorolni, de azt remélem, hogy a fentiek érzékeltetik a Tétényi Pál által befutott nagy ívű pályát. De milyen volt emberként? Ebben személyes emlékekre hagyatkozom. Engem fiatal, számára ismeretlen kezdő kutatóként fogadott és adott tanácsot (nem beavatkozást ajánlott fel). Aztán vagy harminc évig osztályüléseken találkoztunk, és az ülést követően gyakran sétáltunk együtt az Akadémia székházától a Jászai Mari térig. Nyilvánvaló volt, hogy nem ugyanarra a pártra szavazunk, de ez nem zavart, mert közös alapokból kiindulva vitakoztunk sok kérdéstről. Ezekon a sétákon gyakran beszélt Balangyinról, szerette volna Balangyin egyik könyvét magyarul megjelentetni. Egyetemi hallgatóként én is hallgattam Balangyint; nekem már csak a 65 éves korára megfáradt professzor monoton előadásai jutottak, míg Tétényi aktív kutatóként, mentorként ismerhette. De jó kapocs volt közöttünk. Egyik alkalommal Balangyin fényképét is elhozta magával az osztályülésre, hogy megmutathassa nekem. Bekeretezett kép volt, valószínűleg dolgozószobája faláról.

Az osztályüléseken halkszavúan, de kitaró következetességgel érvelt. Legszenvédélyesebbnek akkor láttam, amikor az Izotópkutató Intézet függetlenségének visszanyerését szerette volna elérni (sikerült). Amikor csak lehetett, hivatkozott a létező szabályokra, amelyeket jól ismert, és amelyeket sokan, akik azokat kevésbé ismerték, szívesen ignoráltak volna. Fontosnak tartotta egy-egy tudományos kutató értékelésében az iskolateremtést és a fiatal kutatók mentorálását. A magyar tudományosság egyik hosszú és még hosszabb időre kiható korszakának alakulásán ott marad a kézjegye. Bennünk pedig a kolléga, a barát tiszteletre méltó emléke.

Hargittai István